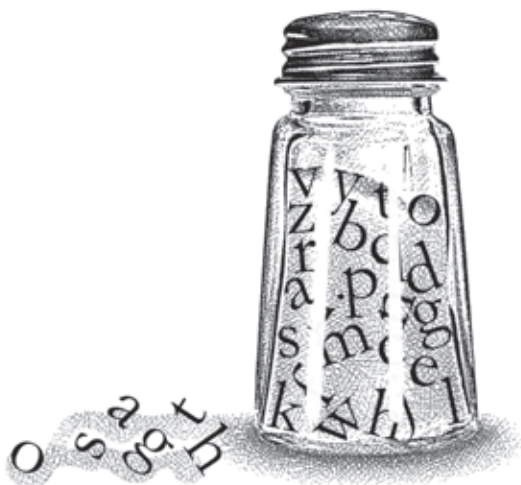

Montserrat Roig

Un pensament de sal, un pessic de pebre

Pròlegs de Josep M. Castellet
i Najat El Hachmi

Montserrat Roig

Un pensament de sal,
un pessic de pebre

Dietari obert 1990-1991

Prefaci de Najat El Hachmi

Pròleg de J. M. Castellet

Edicions 62

Barcelona

© Hereus de Montserrat Roig i Fransitorra, 1992, 2018

© pel prefaci, Najat el Hachmi, 2018

© pel pròleg, hereus de Josep M. Castellet, 1992, 2018

Primera edició: octubre del 1992

Primera edició en aquest format: octubre del 2018

© d'aquesta edició: Edicions 62 s.a.,
Diagonal, 662-664 – 08034 Barcelona
www.edicions62.cat
info@edicions62.cat

Compost a La letra, s.l.
Gran Via Corts Catalanes, 617, 3r 4a – 08007 Barcelona

DIPÒSIT LEGAL: B. 16.952-2018
ISBN: 978-84-297-7693-5

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

SETEMBRE

Els senyors de la guerra i els cadells

Havíem passat un temps d'un cert estovament, no n'hi havia prou amb els camps de futbol, això d'onze galifardeus darrere d'una pilota, i onze més intentant treure'ls-la dels peus. Però hi ha vegades que l'afany per a apoderar-se de la pilota no calma la testosterona.

Rousseau, que de vegades l'encertava, va escriure que la por i la feblesa són la base de la crueltat. Es deixava el tercer element, es deixava el diner. I ara els febles han provocat els qui tenen por i ja tenim la novena croada organitzada. Els milionaris, que no acostumen a anar als estadis de futbol, senten una compassió infinita per les víctimes de les guerres..., quan aquestes ja han passat.

Ara hem enviat aquests cadells allà on pot haver-hi guerra, en dues corbetes i una fragata, però jo no hi veig ni plomalls, ni uniformes amb bandes i medalles, ni sento himnes engrescadors, ni proclames essencials. Els que creuen dirigir els nostres destins es reuneixen a Madrid i organitzen la cacera, surten a la tele i parlen sense enraonar gaire. Tothom, o gairebé tothom, hi està d'acord. I quan dic tothom vull dir els qui surten a la tele i organitzen la cacera.

El feble creu en Allà, i el qui té por, en Déu. En aquest aspecte sí que s'assembla, la cosa, a les santes croades. Però m'hi falta un què. Diria que hi falten versots patriòtics, himnes engrescadors, proclames essencials. Perquè aleshores no s'ho creu ningú. I quan dic ningú vull dir els que no surten a la tele ni organitzen la cacera.

Mal fet. Quan s'organitza la caça del moro, hi cal retòrica. La raça s'ha estovat, la pau ens torna flonjos. El ministre de Defensa toca la *Júpiter* en lloc de marxes militars, amb trombons i corne-

tins. El piano és massa burgès per a un ministre que envia cadells cap a les rodalies de Terra Santa.

Els milionaris haurien de pagar una mica més per tornar al vell truc, sempre tan efectiu, del patriotisme. A aquests cadells, no els han dit que van al golf Pèrsic per defensar el nostre benestar, els cotxes cada vegada més potents i la roba de disseny. No els han dit que hi van perquè això del *primer món* trontolla i els milionaris no poden ser una mica pobres, és a dir, la meitat de milionaris. I no cal que els ho diguin: això és un secret, a les guerres.

Però aleshores haurien de fer com el senyor de l'Iraq: aquest sí que sap enardir els afamats. Els senyors de la guerra occidentals haurien d'inflar els cadells amb el gas del patriotisme, injectar-los virilitat, convèncer-los que ara sí que són homes, i no abans, quan creien que la vida és un do merescut.

Falten els sermons del Papa, els discursos dels polítics, les arengues dels militars. Falten medalles i banderes, cants a l'heroisme, poetes per a fer rimar les gestes. Falta una certa olor de mascle, de caçador impenitent. Aquesta sospita de guerra és descaradament bruta. Totes les guerres són brutes, però abans ho dissimulaven millor: deien als cadells que anaven a salvar el món, o Déu, o els principis fonamentals. Ara, penjats al buit, els cadells no saben què dimonis han de salvar.

O potser els milionaris, els militars i els polítics que estan d'acord amb aquesta barrabassada ja han après a no disfressar la crueltat amb la retòrica dels himnes i els discursos. Estan tan acostumats a manar que ja ni la democràcia els fa fàstic. (15-IX-1990)

Lliçons de coses

Itàlia és el país de les sabates i les polèmiques. Els italians, a diferència de nosaltres, tenen sentit de l'humor perquè es prenen la vida amb certa seriositat. Aquí no: preval l'estripada autista, i les polèmiques, a voltes, recorden les baralles entre malalts de queixal a cal dentista.

Ara el director del diari romà *Il Tempo* ha decidit no publicar més notícies de suïcidis de gent jove. És el cas que, en pocs dies, deu joves se n'han anat a l'altre barri després d'aspirar el monòxid

de carboni que desprèn el tub de fuga d'un cotxe. Un jove que creu que tot el món li va a la contra ho llegeix a primera plana, o bé ho sent a la tele, i pensa que aquest és un bon ritual per a venjar-se contra aquest món. El suïcidi és un assassinat no consumat contra els que no et fan cas.

Els directors dels altres diaris italians no estan d'acord amb *Il Tempo*. Han apel·lat a la llibertat d'expressió, frase ambigua, i al dret de mantenir els ciutadans ben peixats d'informació. Indro Montanelli, eminent reaccionari, extraordinari periodista, ha afegit que tornem, amb aquesta mena de decisions, als vells temps de l'autocensura.

El senyor Montanelli em té captivada. Em passa com amb el senyor Pla: m'embadaleixen com escriuen, però he de llegir algunes de les seves idees amb els ulls mig aclucats. Tant l'un com l'altre són idealistes amb la màscara de l'escèptic. Però quan es treuen la màscara, em semblen un pèl barruts.

El senyor Montanelli, que en sap molt, de fer diaris, no ignora que d'autocensura sempre n'hi ha. Que certes veritats, sense haver de mentir del tot, arriben a mitges per tal que el lector se senti aviciat amb tanta fantasia d'informació.

D'acord que no podem ocultar un fet real, encara que aquest desvetlli l'ànsia de la imitació. I el suïcidi és un art que dóna molts plagiaris. Però és el cas que certes notícies no surten mai, o bé surten matisades. I n'hi ha, també, que no es publiquen perquè no fan vendre. Ni que les regalis, te les publiquen. La felicitat o la tendresa no són rendibles.

Des que neixen, els nens arriben a joves amb la certitud que el món és un immens disbarat. Amb el diari a la mà, i sobretot a través de la imatge plana del televisor, aprenen que els vells mai no es toquen, que els coits són més aviat ferotges, que els triomfadors són macos i simpàtics, que les senyores que valen la pena són unes Madames Pompadours de via estreta, que hi ha mamelles inabastables, que els vells rics i famosos es casen amb gaseles quaranta anys més joves i que un campament de refugiats pot desaparèixer sota les metralletes en un no res mentre et prens el bol de cereals. Tot això en pocs minuts i amb la panxa plena.

Les notícies als mitjans de comunicació acostumen a ser *lliçons de coses* per a l'ensinistrament de la barbàrie i el dolor. (16-IX-1990)

En una casa tan bonica

Al barri on un enginyer tingué somnis tendres, hi ha cases amb cornises historiades, totes diferents, balcons amb baranes de ferro forjat i tribunes ventrudes que fan badoquejar als mestres del badoqueig: els japonesos. El turista apressat es converteix en un viatger feliç i comenta que li agrada el somni quadriculat de l'enginyer. «Aquí», comenta, «el desig és geomètric».

Però el viatger només vol la instantània precisa, la imatge fixa que ensenyarà als seus un cop ha tornat a casa. El viatger feliç no sentirà l'aroma d'hivern que desprenen alguns pisos d'aquestes cases tan boniques. No sentirà l'olor de pixums —aquesta olor àcida, monòtona, insistent, que s'encasta a les parets i a la roba i a la pell dels qui viuen darrere d'aquestes façanes de bonics esgrafiats, acroteris escalonats, mènsules acabades de netejar— que desprenen alguns d'aquests magnífics pisos de llarguíssims passadissos, amb sostres alts i estucats, amagats darrere de les tribunes de cristalls esmerilats.

Són els pisos-magatzems on avui s'amunteguen els vells i les velles participants de la majestuosa, i endreçada, solució final de les democràcies. Les cambres de gas, avui, no són estètiques. Atrinxerats darrere els paravents, en cambres en penombra, aquests vells i velles roseguen la darrera galeta del benestar. A Berlín també hi ha cases boniques, amb amples balconades de porticons tancats i cariàtides a les portalades. Mai no hi veureu ningú, als balcons. Són façanes que tapen els habitacles dels turcs, els quals no veuen mai el carrer; els han tapiat la sortida a l'exterior.

Nosaltres, vianants apressats i potser també un pèl feliços, passem davant de les tribunes sense mirar, ens han educat que la façana és l'escenografia perfecta a l'Europa profilàctica. Els turcs i els vells sense diners no han treballat prou per usar un alè de llum. Els nostres vells fan olor de pixums —ara que semblava que la ciutat es tornava inodora—. Sis llits en una cambra i alco-

va, al mateix indret on la dama de la burgesia, a punt per anar al Liceu, li demanava al mirall si ella era més bonica que la *fulana* del seu marit.

En una d'aquestes cambres, hi ha una vella asseguda darrere el paravent. Explica a tothom que la vulgui escoltar que la seva filla aviat l'anirà a veure. Només han de baixar les aigües del riu que colguen el pont del seu poble. Només falta que les aigües baixin, insisteix la vella, munt d'ossos transparents sota els sostres altíssims i bellament estucats.

I el silenci, sinònim de pietat, s'escola entre l'aroma de pixums i la penombra. Ningú no li diu, a la vella que viu en una casa tan bonica, que aquest any, a Galícia, no ha plogut gens. (18-IX-1990)

Fantasmès

He passat una nit d'angúnia. D'habitud, m'adormo ingènument bressolada per la fressa de la ciutat. M'arriba a la cambra del meu tercer pis l'insistent retrunyir del camió de les escombraries, els tendres esgarips dels borratxos de la xampanyeria de la cantonada, l'ardit espetec de les motos, conduïdes per uns joves tan ben educats. Aquests sorolls em commouen i em duen al suau regne de la son.

Però anit totes aquestes manyagues estridències s'anaren convertint, primer, en una remor somorta, cada vegada més llunyana, fins a desaparèixer del tot. Una suor freda amarà el meu cos, recargolada tota jo com un fetus. Aleshores vaig sentir passes al corredor, més que passes semblaven petjades d'àngel. Una figura hologràfica travessà la porta i inundà la cambra d'una llum gelatinosa. Després, tornats a les fosques, vaig intuir que la figura jeia a la butaca de davant del meu llit. Les cames em feien figa.

—Sou un fantasma?

—Sí —va dir—, sóc el fantasma del poeta fracassat. Vaig morir anit i ningú no ho ha recordat.

S'accentuà la pallidesa a la seva cara de iogurt descremat.

—Em dic Andreu Nasenlaire i he mort escanyat per una metàfora. Això, vós, que feu prosa, no ho podeu entendre.

Em vaig sentir tota casolana.

—Vaig construir la meva vida al voltant de la poesia, contagiada de les febres líriques. Vaig seguir els consells del meu mestre, que ensenya en una Universitat anglosaxona, el qual diu que tota la literatura catalana actual fa olor de peix congelat.

—El peix congelat no fa olor —vaig replicar, tota domèstica. Va ignorar la meva informació.

—Amb ell vaig aprendre les primeres regles que necessita tot poeta català per a sentir-se respectat. Les seves lliçons constaven dels punts següents: primer, menysprear els contemporanis, els de la meva generació, que és la vostra.

Em vaig sentir terriblement generacional.

—Segon: citar, només, els poetes estrangers, com més estranys, millor. Tercer: rellegir abans de llegir. Això significa que jo ja havia rellegit, en italià, la *Divina Comèdia* als dos anys. Quart: si citava algun poeta del país, havia de ser indefectiblement mort, o, a tot estirar, paralític i més gran de noranta-tres anys. Cinquè: barrejar la poesia amb els westerns de John Ford, el vi del Rin, les escultures d'en Subirats i els gossets de Mariscal... Ho vaig complir, és clar. Però ahir em vaig morir escanyat per una metàfora que se m'encastà a la gola com un os de pollastre, i ni el mestre s'ha recordat de mi. No he trobat cap necrològica, ni una miserable esquela a l'*Avui*. Ningú no se sap, de cor, cap poema meu. Aquest país ni té cor ni té gust.

Nasenlaire se sentia traït. I jo, que pertanyo a la humil classe de tropa, és a dir, a la prosa, no el podia consolar. A poc a poc s'anà esborrant fins a convertir-se en un minúscul grumoll de volves de pols. Tornaren els sorolls de la ciutat, la dolça remor dels espetecs de les motos, els crits estridents dels borratxos, les ferides acústiques de la ciutat. I vaig adormir-me amb el plàcid son dels mortals. (19-IX-1990)

Em criden al front

Des de petita que em criden al front. Al col·legi on em van educar fins als tretze anys, la Divina Pastora —notable error teològic, el catolicisme no admet que Maria sigui *divina* i, ara, li'n diuen el col·legi de *La Madre del Divino Pastor*—, al col·legi on em van edu-

car, doncs, em van cridar al front de les *Ovejitas del Señor*, però en una processó vaig cremar amb el meu ciri el vel de tul de la nena del davant i m'expulsaren del front de la congregació.

Després, a la Universitat, els marxistes em cridaren al front. Però els marxistes d'aleshores em miraven de reüll: em depilava les cames i plorava al cinema. No me'n van expulsar, però una senyora molt comunista va dir que jo n'era molt poc, de comunista.

Vaig adonar-me que era una dona quan vaig començar a publicar. Les feministes més recalitrants em cridaren al front, però jo, que he trobat al feminisme l'explicació de tantes coses, em vaig convertir en sospitosa per a aquelles que busquen la *veritat* a les novel·les: mai no he parlat de com el marit viola, indefectiblement, l'esposa. Conclusió: sóc una feminista estovada. I les guerrerres m'expulsaren del seu front.

Quan veig el president a televisió, m'entra un desassossec: presento que em crida al front, encara que no sé ben bé a quin. Sempre sembla com si em renyés. Seré una bona catalana?, em pregunto, mentre pelo una ceba per a l'amanida. Em rellisquen llàgrimes patriòtiques que no puc aturar.

I, ara, m'han tornat a cridar al front. Uns senyors que no tinc el gust de conèixer m'han adreçat una carta on em fan saber que han replicat, al seu torn, una missiva del senyor Miró i Ardèvol, el qual els anunciava la constitució de l'Associació d'Amics de la Nació.

Aquests dos senyors, animats amb bons sentiments, em fan saber que jo tinc el privilegi de pertànyer *al grup dels sis mil*, és a dir, *els sis mil catalans que, ben segur, tenen més grau de responsabilitat en relació amb el pròxim futur del nostre poble*. Aquests dos bons senyors, tot citant en Francesc Macià, conceptuen que les seves cartes són molt importants per als *esdeveniments decisius que ens tocarà de viure l'any 1992*. I acaben, amb to dolçament paternal, que m'hi he d'esforçar, *perquè aviat sereu cridada per a l'acció patriòtica de mèrit. Si no ens errem, sou catalana*. Si l'erren, és que els meus pares em van enganyar. I ja és trist comprovar, a la meva edat, que no sóc més que una bastarda.

Me n'he anat al llit afegint una mica més de granit a la llosa de la història. Cada cop més se m'accentua l'artrosi. Tinc por de

decebre'ls. M'honora formar part dels *sis mil*, Déu n'hi do, per a un poble tan petit, però em temo que cremaré el vel immaculat del patriota del davant. El ciri és curt, i la processó, llarga. I em tornaran a expulsar, els germans de la congregació. Em trauran de les computadores: sis mil menys una ja no fan números rodons.

La història em jutjarà, m'adverteixen. M'entra el somieig vaporós de la traïdoria. I, per postres, ja no puc ni consolar-me amb en William Hurt, el poca-solta ha anunciat que se'ns farà capellà.

(20-IX-1990)

Amadeu, no em toquis el pronom feble

Amadeu, vaig compartir amb tu la fascinació pels cambrers al barri del Carme. No hi ha cambrers com a les nits valencianes. Tu me'ls mostraves com qui em mostra un vers de l'Ausiàs March. Érem cadells i teníem fogots. I també una mica pobres. Jo encara sóc una mica pobra, però em diuen que tu, a la televisió que dirigeixes al País Valencià, assassines paraules i t'has fet ric. Ja no et deuen agradar els cambrers del barri del Carme, el millor que tenen València i la seva lluna.

Per a fer-te ric, una mica més alt, més guapo i molt més simpàtic, t'has carregat 543 paraules, 543 paraules que no poden ser pronunciades, al canal de televisió on tu ets l'amo, sota pena d'excomunió. El censor pot ser més guapo —encara que el poder acostuma de tornar lletges les persones—, però ja no pots tenir fogots. La llengua se't deu haver tornat tota petita, una boqueta de rosa de *pitiminí*.

Però has fet una cosa pitjor: te m'has carregat un pronom feble, tot ignorant que els pronoms febles són la nineta dels nostres ulls. El programa *Tria'n tres*, l'has convertit en *Tria tres*. Has fet caure l'*en*, l'has fet rodolar pels viaranys del no-sentit. Tant que els estimem, els pronoms febles. Si en desapareix un, ens toquen el voraviu. Durant segles, els francesos, els italians i els catalans hem matisat fins a tornar-nos primfilats gràcies al pronom feble. Hem estalviat la llargada de les paraules per arrodonir-ho tot en un *hi*, un *en*. I ens enteníem. Un *hi* o un *en* posats a temps era com afegir una goteta de mel al paladar.

Ara dius: el programa *Tria'n tres* s'ha de dir *Tria tres*. Si dius *Tria tres*, ens falta un què, algun objecte ha volat, esborrat a l'ordinador. Si dius *Tria'n tres*, sé que m'estàs parlant d'algú, o alguna cosa, que existeix. I sé que existeixo, no estic penjada al buit. El pronom feble, Amadeu, és el tou de la cama de la Ben Plantada, el voraviu de Plaerdemavida, la barba de Pere Quart, Carles Riba passejant per Bierville, la Rodoreda escanyant una flor de magnòlia, la Víctor Català amb papada i fent de senyoreta de casa bona, l'Ausiàs March perseguint un falcó. El pronom feble, Amadeu, exterioritza, o representa, un munt de significats. Tot un paisatge hi cap, dins un pronom feble. Què vols que hi fem.

Diu el valencià Andrés Estellés en un poema molt trist:

Reportar, anar fent l'inventari, escarbant
 entre tot l'enderroc, entre les tristes coses,
 l'edifici abatut; tossint, entre la pols;
 persistint tenaçment —un setrill, una taula,
 una ansa d'un pitxer, o bé el tros d'un espill—,
 agafant cada cosa tot i prenent-ne nota...

Feliç aquest «prenent-ne nota» del poeta! Perquè darrere hi ha un setrill, una taula, un tros d'un espill... Si no *en* prenguéssim nota, tots aquests objectes se li esborrarien, i ell es quedaria només amb la tristesa del fill perdut. Ai, Amadeu, que eixut t'has tornat! Saps, queda't amb els calés, que jo m'enduc els pronoms febles i els cambrers. Encara hi ha una mica de lluna, a València. Si te'n penedeixes, t'hi faré un racó. (2 I-IX-1990)

Dones perfectes

Les dones que viuen en països que semblen una mica més avançats que el nostre comencen a assegurar que estan tipes de ser les dones perfectes. Em refereixo a les dones que poden assegurar aquestes coses; les dones de la neteja no es preocupen per qüestions metafísiques: la perfecció és un luxe garantit per als blancs de la classe mitjana.

Les dones, sí, estan tipes de ser perfectes. Mares equilibrades, cuineres com l'àvia, dones amb gust, excel·lents treballadores,

somriures a dojo i muà, muà, petonet que t'engalto. Les dones perfectes es van veure, tot d'una, als anuncis, duïen vestits Armani, perfum Saint Laurent, colònia Loewe, caminaven com deesses, les cames de Cyd Charisse, la remenada de Lauren Bacall i el cervell de Galileu. I els promotors d'imatge van somriure flonjament: «No ho veieu?, el món canvia perquè la dona està canviant».

Van deixar que les dones perfectes entressin a tots els reductes sagrats: és un dir, l'única fortalesa que encara no accepta dones perfectes és el Vaticà. Però les veieu a Wall Street, al Parlament Europeu, amb les aixelles suades al desert d'Aràbia, i fins i tot com a directores generals als passadissos de la Generalitat o el govern central.

Les dones perfectes havien començat per ser una mica imperfectes, titllades de subjectives, un pèl histèriques, i una mica rabiüdes. Més d'un poeta casolà enyorava la inexistent Ben Plantada. I posaven, els poetes, els ulls en blanc: ¿què volen, aquestes dones, que només recorden Teresa, la Ben Plantada, pels peus grans?

I heus aquí que les dones perfectes comencen a sospitar que algú ha escrit malament el guió. És clar que les nétes i besnétes de les pubilles que duïen, totes soles, els masos volien sortir a fora i treballar. Sabien que ho farien més que bé, amb petjades suaus i un somriure de nacre. Però el món continua immutable, només canvien els anuncis. Cada dia cal omplir la nevera, dur els cadells a escola, cuinar com l'àvia, trucar al pediatre, organitzar xeflis postmoderns, llegir Kundera, anar a Cardedeu a visitar els sogres i, al llit, sospirar amb sospirs allargassats.

I les dones perfectes enyoren el temps de la imperfecció, quan eren un pèl histèriques i un bon tros subjectives. Enyoren el cinisme de les àvies, que convertien el caçador que es menjava el món en un titella casolà. I és que les dones perfectes són, de bon tros, les darreres romàntiques: havien cregut en el món tal com és, pensant que era harmònicament ordenat, calculat fins a l'últim redós geomètric. No calia canviar-lo, només entrar-hi, dominar-lo.

I, ara, somnien a tornar a casa. Tornar a aquells temps en què conversaven amb el mirall mentre el marit duïa els calés a casa. Però és que als homes, genuïns aspirants a la perfecció, ja els va bé

que les dones perfectes hagin sortit de casa. El món continua com sempre i a més, diuen, ara fa més bonic. (22-IX-1990)

Uns intel·lectuals tan preocupats

Va sortir la notícia en una exhalació, sense temps per a demanar més informació. La imatge plana, pura energia, pura llum, va inundar el menjador. Eren unes dones que s'escriuaven. Vaig preguntar què passava als de casa i ells tampoc no van tenir temps d'afegir més dades. Només vam saber que unes barraques, no sé si al barri valencià de Natzaret, havien desaparegut. Unes quantes cases cremaven, uns nens esgaripaven, una dona s'arrapava a un matalàs, les excavadores avançaven i, en un no res, tot va ser un munt d'enderrocs. Mentre la imatge fugia, hi clissaves una flama, uns estris amuntegats, una dona arrapada a una cassola de terra.

La notícia va passar desapercebuda, hi ha massa notícies per a pair en un sol dia. A més, es tractava de famílies gitanes i, ja se sap, els gitanos practiquen el nomadisme com un luxe, no entren dins la geografia dels Països Catalans, dins del concepte de *nació* que últimament tant fa reflexionar els nostres intel·lectuals. Bona nit, doncs, i fins demà.

Vam intuir què havia passat. L'alcaldeessa —em sembla que qui va donar l'ordre era una senyora— havia ordenat que desapareguessin cinquanta cases. D'aquesta manera, desapareixia la droga. Perquè en aquest barri hi ha camells i, si desapareixen les cases, els matalassos, les dones arrapades als estris de cuina i els nens que criden, desapareix la droga. Al barri de Natzaret, diuen, hi ha camells i, com que hi ha camells, ho convertim en un desert i així no hi haurà camells assedegats.

Crec que és una bona idea, aquesta de l'alcaldeessa de Natzaret. Morta la cuca, mort el verí. Perquè la droga, segons sembla, es fabrica als llocs més miserables de l'univers. Però potser el camp de visió d'aquesta senyora és un pèl estret. Em consta que, a la Barceloneta, hi baixen molts yuppies de ciutat que necessiten la ratlleta o la punxadeta el dissabte a la nit. Em consta que fins i tot hi van honradíssims directius de les nostres caixes d'estalvis. Aquests senyors viuen, si no m'erro, a la part alta de la ciutat, i no fóra mala

idea que es fes el mateix amb els seus habitatges: casa on viu un consumidor, casa per a calar-hi foc. Tant se val que, a la mateixa escala, hi visquin tietes que s'emborratxen només amb aromes de Montserrat.

Així, a poc a poc, podríem anar netejant les nostres cases i ciutats de l'apocalíptica droga. Primer, cremem les cases, després els barris i en acabat les ciutats. Hem començat pels gitanos perquè la cosa no ens faci tanta feredat. Al capdavall, cinquanta famílies sense casa bé valen la desaparició dels camells. Ho cremem tot junt, després el cel ja distingirà entre els pecadors i els innocents, com va dir aquell Papa en temps de càtars.

No hi fa res que cinquanta famílies s'hagin quedat sense sostre, sense matalassos i sense cassoles de terrissa. Sobretot quan es tracta de cinquanta famílies que només poden cridar davant d'una càmera apressada i tremolosa, que només poden maleir les digníssimes forces de l'ordre.

Massa de pressa va passar aquesta notícia, però no tant per a no preparar-nos un bon whisky de malta i diagnosticar, per mil·lèsima vegada, la davallada de la consciència de la humanitat. Algú, en començar les primeres clarors de la matinada, va treure's una ratlleta de coca i, generós i hospitalari, la va oferir a intel·lectuals tan preocupats. (23-IX-1990)

«Somniadors»

Els senyors Ernest Cisa i Carles G. Camins, a qui encara no tinc el gust de conèixer, repliquen el meu article «Em criden al front» amb un anunci pagat. Aquests senyors, empeltats de ben segur de bones intencions, em cridaven a formar part dels 6.000 catalans que, el 1992, hauran de mobilitzar-se per «els esdeveniments decisius» que en aquell any viurem per a la nostra independència.

D'independència, encara que no l'hagin viscuda, en deuen entendre molt, aquests senyors. Quant a les paraules, potser haurien de saber que darrere el nom de les coses, hi ha les coses i més de 6.000 persones.

La meva broma sobre les ideologies messiàniques, mal païda, els va tocar el voraviu. Ho sento. No m'agrada tocar el voraviu de

la gent que no conec. Tanmateix, intentava de dir-los que si ells em deien: «Si no ens errem, sou catalana», jo, a més del sexe, un dels aspectes que no m'havia provocat mai cap nit d'insomni era el meu arrelament al país. Sóc tan catalana com tothom que ho vulgui ser, i la diagnosi no ve perquè els jutges sentenciïn que *tu* sí que formes part dels 6.000. No saludo cada matí el sol fent-me aquesta mena de preguntes.

Sí, la meua broma sobre les ideologies que es viuen de manera sectària i tot discriminant els altres els va tocar el voraviu. Això no és nou: ha passat amb el cristianisme, el marxisme, el feminisme i el nacionalisme. La veritat, si és que existeix, és un calidoscopi que s'ha de recompondre cada matí. Però els cristians insegurs jutgen i discriminen, com ho feien els marxistes insegurs —avui gurmets vergonyants davant la repartició del pastís als països de l'est—, les feministes insegures i els nacionalistes insegurs. Que Déu em protegeixi dels insegurs, que dels forts ja me n'encarrego jo. Els jutges em diuen que sóc poca cosa. Potser sí. M'anuncien, doncs, que l'any 92 serà un any decisiu per a la independència de Catalunya. I jo els diria que tots els anys són decisius quan algú mor injustament.

Els tenen tot el dret a somniar la independència de Catalunya, però els somnis, com tots els somnis, no es poden imposar. Ara bé: amb la independència de Catalunya veuríem com són tots aquests senyors, veuríem quina mena de país ens presentaven. Serien definitivament responsables dels seus errors. I aleshores, potser, jo demanaria asil polític a Zimbàbue.

Perquè, fa uns anys, vaig veure com un grup d'aquests somniadors, que segurament no tenen res a veure amb el senyor Cisa i el senyor Camins, apallissaven un borratxo només perquè era *espanyol*.

Els qui s'atribueixen la salvació de la nostra nació citen Francesc Macià. I hi ha noms que no s'haurien de citar en va. També em citen, a l'anunci pagat, en Rafael Vidiella. És clar que ells eren adolescents i no el van conèixer. Jo, que tinc uns quants anys més, els diré que ell no em va cridar mai al front. Mai no em va dir: «Si no m'erro, sou comunista». Com tampoc el cristià de debò no m'ha dit mai: «Si no m'erro, sou cristiana». Per això, contaminada com

sóc, estovada com em sento, no vaig al front amb aquesta gent. Així, em dono de baixa, abans d'entrar-hi, del grup dels vostres 6.000 elegits. Sempre hi haurà algú, aquí, a la vora, que, parlant la meua llengua i estimant aquest país, que és el meu, el vostre, el seu, sentirà que alguna cosa se li mor a dins quan contempla com s'apallissa un borratxo només perquè és *espanyol*. (25-IX-1990)

L'època del rococó

Aquesta època nostra s'assembla una mica a la del rococó.

El defici per la *privacy*, per la vida privada, terme anglès que no vol dir intimitat, o vida interior, ha portat els rics, o els que fan veure que en són, a construir interiors que imiten les revistes de disseny. Com que no hi ha fe, refugiem-nos dins les cases, protegim-nos-hi com campanes de vidre que tenen resplendents façanes per la part del davant.

Però aquest retorn a la casa no solament ens ha esquarterat el difícil art de la solidaritat, sinó que ha fet que no sentíssim els crits dels més pobres. Imaginem-nos que anem a un poble gran, o una petita ciutat, i sentim una nena que crida. Les finestres estan ajustades, les portes tancades, tothom té la televisió encesa. L'endemà, sabrem per un pare no gaire explícit que la nena ha mort per un ritual i que ell no hi va poder fer res: l'havien tancat amb pany i clau.

La nostra època, la del rococó, es vanta de la filigrana i de l'estil, del disseny i dels mobles inútils. La nostra època ha passat de la por del racionament a la por de les noves tecnologies, però hem fet marrada, no ens hem aturat a les biblioteques. Mentre el Papa predica una religió infantil, i ens recorda que el dimoni existeix, sense definir-nos exactament quina és la noció del mal, o bé com s'em-mascara avui el mal, unes dones, entre elles la mateixa mare, buiden els budells d'una nena d'onze anys, una nena que no tenia encara la menstruació, i ho fan, diuen, perquè està posseïda pel dimoni.

Després sabem que, en aquest poble, Almansa, hi ha més d'una dona que practica ritus satànics i que molta gent creu en tota classe de curanderos. Els que només imposen les mans i els que senten veus i vomiten escuma per la boca. Almansa no és diferent dels altres pobles. Ni les dones d'Almansa tampoc.

L'obsessió femenina pel dimoni, com a posseïdor dels nostres cossos, no és nova. Però del dimoni escuat dels Pastorets, del Banyeta, o dels dimonis dels correfochs medievals a aquest personatge tenebrós, possessiu, del Renaixement hi ha un bon tros. Ara no és el dimoni que construeix ponts en la seva lluita amb l'àngel Sant Miquel, és l'ésser malèfic, meridià, que prenha una nena que encara no té la regla i que fa que unes dones n'extirpin per la vagina els budells per arrencar-li el mal.

L'alcalde d'Almansa diu que és un problema de cultura. És molt més que això: és una qüestió de civilització. Ara i aquí no encaixen les peces del trencaclosques. Conviu el satanisme amb el vídeo, la por al cos i el poc interès per l'ànima amb els avions que maten sense pilot, la inseminació artificial i la creença que el dimoni pot prenhar una nena impúber. El rococó és el luxe d'uns quants, un luxe que insulta i menysprea els indefensos, que no tenen on arrapar-se si no és en les forces satàniques, ocultes, tenebroses, que no podem controlar.

Tot el nostre món va sentir els crits d'una nena que es dessagnava per la vagina. Tot el nostre món és un pare impotent tancat en una habitació. Però el nostre món té el so de la televisió massa alt i continua donant voltes i voltes sense aturar-se mai a pensar com ha estat donant ales al disbarat actual. (26-IX-1990)

El nazi que tocava el piano

Al seu article «El fregall i els marcians», Octavi Fullat es fa una pregunta difícil. Es pregunta què és l'art. I recorda que Sòcrates es morí sense haver resolt l'enigma. En realitat, Sòcrates es va morir sense haver resolt molts enigmes. Era un home intel·ligent que no ho tenia tan clar com Aristòtil.

M'agraden les definicions que ens aporta Octavi Fullat sobre l'art. Braque escrivia que l'art és fet per a commocionar-nos, mentre que la ciència ens tranquil·litza. I Paul Valéry suggeria que allò que és finit provoca en nosaltres desplegaments infinits.

La bellesa, l'art..., i la sinya continua girant. Uns quants s'enasten a buscar-los en un món tan lleig com l'actual, potser per no morir-nos. Però, cada vegada que escolto Liszt, el suau i ten-

dre Liszt, recordo el comandant de Mauthausen mentre tocava el piano voltat dels seus. L'endemà estavellaria criatures jueves contra el mur, però la nit és la nit, i les notes de Liszt el farien tremolar perquè amb la seva música trobaria la titillació impossible sota un cel estelat a la vall de Mauthausen, diuen que una vall molt bonica. I, ara, cada vegada que escolto la *Júpiter*, la simfonia que m'ha acompanyat en moments dolorosos, penso en el ministre Serra i els cadells enviats al Golf, allà on hi ha la geografia de l'horror; un boig alimentat durant anys per Occident posseeix armes químiques que esventren nens kurds.

L'Octavi Fullat es fa moltes preguntes, i una d'elles m'ha fet rumiar encara més. Diu: «Per què certes formes corpòries ens encanten en una dona i ens causen desgrat en un mascle?». I he tornat a sentir el malestar habitual: sóc a dins i no hi sóc. M'exclouen i m'inclouen. Perquè l'Octavi Fullat, home intel·ligent i sensible, em parla d'una bellesa relativa, em parla des dels seus ulls, des de la seva mirada. M'encanten certes formes corpòries d'una dona i em causen desgrat en un mascle? Miro la bellesa amb els ulls d'un home? Durant segles, les dones hem estat mirant tota la bellesa imaginable del món amb ulls d'home: sabem com n'és, de bella, una dona. Contemplem Psique i ens oblidem d'Eros. I no hem gosat dir com ens fascinaven David, Apol·lo i Antínoos. Com mirem els homes actuals? Amb els nostres ulls o a través del fàstic que senten certs homes pel propi cos?

Avui, a penes si gosem enraonar d'art, de bellesa. La revolta dels joves és lletja i n'és, de lletja, perquè el món que hereten no els ha sabut transmetre els estímuls necessaris per a contemplar la bellesa, la poca que queda, i el sentit de l'art. Per això sembla inútil que l'Octavi Fullat, i jo amb ell, ens fem aquesta classe de preguntes.

Com els podem parlar d'una simfonia si sabem que els criminals, o els tous, s'emocionen tot sentint-la? Per això els joves criden als estadis i s'emocionen més amb el soroll que no pas el silenci. Com parlar-los de Mozart si no els ajudem a esborrar la imatge del ministre de Defensa tocant el piano? (27-IX-1990)

Enveja

Els qui escrivim sentim enveja dels pintors. Arriba un moment en què sabem que no podem plasmar la bellesa més profunda del món, com si les paraules quedessin engabiades a prop d'una frontera invisible. Els escriptors voldríem que les paraules poguessin tenir color, i les formes, veu. Però hi ha un punt d'encontre entre els escriptors i els pintors, i aquest es troba en l'art de la memòria. La realitat no s'imita, la realitat es reinventa.

I això és el que fa el pintor Xavier Carbonell. És d'Olot però no és un pintor olotí, si més no en el sentit que hem après a conceptuar els *pintors olotins*. M'agraden els seus ulls, són els ulls que troben perquè busquen. No arrufa el nas ni corruga la cella quan mira. Sovint té els llavis closos perquè escolten, i un front ample sota una cabellera un pèl desordenada però que atorga harmonia al rostre.

No és, la seva, una mirada penetrant, ni incisiva, és una mirada serena perquè té memòria. La seva mirada és plena d'espais, de sons, de paraules. Me l'imagino passejant entre un paisatge que ens meravella i encanta: els ocres suaus de la Garrotxa, aquests arbres que s'enlairen com una catedral gòtica, com si volguessin tastar una mica de cel.

Me l'imagino caminant. Ho deu fer a poc a poc, llegint amb els peus i la ment. Impregnant-se de colors, de formes, escoltant sons, aplegant-ho, com aquell qui no vol la cosa, dins dels ulls de la ment.

Camina i es perd —l'autèntic artista ha de saber perdre's—. Esbossa uns apunts al natural, quatre ratlles que l'inspiren, i torna a casa. Fa itineraris concrets, a penes si coneix les persones, i diuen d'ell que podria viure als núvols, encara que sempre hi ha un bri de terra als seus quadres. Tot li devia començar de menut, quan odiava el col·legi i badoquejava, assegut a prop de la finestra tot mirant passar els enterraments. És un home, em confessa, ordenadíssim. Comença d'hora a treballar, just a les vuit del matí. Escolta música i defuig les notícies: s'assabentà de la crisi del Golf per una ràdio que se sentia des del celobert. Si no treballa, es cansa. I no és que no vulgui saber què passa al món, sinó que se'n vol assabentar d'una altra manera: no a través de la notícia urgent,

puntual, que atabala i a voltes esborrona, prefereix la conversa pausada, les paraules que arriben amb lentitud.

Hauríem de parlar llargament de la inspiració, aquesta paraula avui bescantada, que provoca una certa sornegueria. Ningú, des dels romàntics, no l'ha tornada a definir amb certa tranquil·litat. És un estat de beatitud, de serenitat i plaer? No ho sé. Però miro, ara, la sèrie de gratacels que ha fet Xavier Carbonell, aquest felix desvetllament de la poètica de la ciutat. Busca en el paisatge urbà la perfecció de la geometria i dóna, a la fredor de la ciutat, un toc de tendresa.

De vegades, els qui escrivim sentim enveja dels pintors...
(28-IX-1990)

I ara què, Manolo?

Érem un grup de gent reunits a l'auditori de la caixa d'estalvis. Un grup de gent dins del cau d'una societat que s'aguanta gràcies al valor del diner, un grup de gent que busca, encara, quin valor té la vida. La gent s'hi havia aplegat per recordar l'Alfons Carles Comín, deu anys després. Comín, quin home estrany!, no era d'aquesta època, pensava, mentre escoltava els conferencians. Era un home de síntesi, buscava la unitat entre contraris, vell somni dels filòsofs, dels temps en què els filòsofs creien que la filosofia era un art de viure. Comín, que buscà d'unir la fe cristiana amb la marxista, en una mena d'ortopràctica, com tan bé ho va saber definir en Gonzàlez Casanova. Si els noms són emblemàtics, els d'en Comín n'eren un exemple: Alfons ens recorda els borbons, Carles, els carlins. Des de l'absència de Déu, Comín buscava Déu. ¿Què faria, ara, en Comín, quan hi ha tanta gent cofoia amb la mort de Marx?

Una senyora vestida amb texans prenia notes al meu costat. Assedegada de paraules, potser també creia que la vida es fa i refà, que mai ens és donada. Gonzàlez Casanova recordà els anys joves, quan els rebels fills dels vencedors començaren a sentir el malestar de les nocions triomfants. Joaquim Sempere donà, em sembla, un pèl d'esperança a la dona del meu costat: parlà de la utopia, de com, fins i tot, ens han robat aquesta idea.

I, aleshores, parlà en Manuel Vázquez Montalbán. Jo sé que en Manolo no hauria matat mai la mare per una frase brillant, però de vegades ho sembla. Va recordar que ell entrà a la Universitat sent un proletari, sabia d'on venia la mare, sabia d'on venia el pare. No era un fill dels vencedors, era un producte d'aquells que havien volgut convertir en porqueria els que havien triomfat amb les armes i el diner. En Manolo no ho ha oblidat mai. La memòria és una forma d'amor, va escriure Joseph Brodski a propòsit de Nadejda Mandelstam, la vídua del poeta que desaparegué en un camp estalinià. S'aprengué de cor els poemes del marit mentre treballava al torn nocturn en una fàbrica allunyada de Moscou, desterrada dels seus.

I en Manolo va dir la frase. Va dir: «*Dios ha muerto, Marx ha muerto, el hombre ha muerto y yo no me siento bien*». La gent va riure. La dona del meu costat va suspendre el llapis a l'aire, amoïnada. Havia d'apuntar aquesta frase? Va dubtar uns segons i va deixar caure el llapis damunt la faldilla. No, no la va apuntar. La frase va quedar penjada a l'aire, sostinguda pels fils invisibles de l'escepticisme.

Vaig tornar a casa a peu. Un home recollia cartrons d'un contenidor. Dos marroquins parlaven la seva llengua. Qui ha dit que Déu ha mort, que Marx ha mort, que l'home ha mort? Ho rumiava mentre caminava per aquesta ciutat que he llegit tant amb els peus.

Ho han dit *ells*, els filòsofs desassossegats, i els triomfadors l'han feta seva. Som en una època d'enterraments i els més lúcids es vesteixen de dol. Però el més difícil d'enterrar són les idees. Sóc una dona i no sé si l'home ha mort. Marx va escriure que el capitalisme busca la guerra com el núvol el llampec. No sé si ho va dir així, però tant se val. A la televisió el senyor Bush parlava que ara faria servir les tones del seu propi petroli. JR deu estar content.

Si és veritat, Manolo, que ha mort Déu, que ha mort Marx, només et puc dir: i ara què? JR es pren un whisky i no dorm a les nits. Comprenc que els ulls d'en Comín et provoquin inquietud.
(29-IX-1990)

Potser

Són les dues de la matinada i tinc encesa, com gairebé cada nit, l'emissió de música de Catalunya Ràdio. Una veu d'home em parla de Claude Debussy. Som al 1915, el músic se sent malalt i pensa en la mort. Està malalt de càncer i a Europa hi ha guerra. I escriu que se sent malenconiós, tot sabent que, en aquest cas, la malenconia no és un joc. Se sent malenconiós i vol compondre música perquè no sap si riure o plorar. Tampoc jo no sé si va riure o plorar quan va compondre la *Sonata per a viola i arpa*. M'arriben els acords de la pastoral, de l'interludi i el final. Debussy moriria el 1918. També moririen molts francesos, potser no immediatament, potser a poc a poc, pel gas que empraren les forces alemanyes. A Debussy li quedava la música. Als altres, el record dels altres mentre foren vius.

La mort petita es confon amb la mort gran, i totes dues s'exhibeixen amb la malenconia del pressentiment. Gesualdo Bufalino, a *El sembrador de pesta*, es pregunta si la seva malaltia pot guarir el gran desordre del món. L'escriptor sicilià tornava a casa greument malalt de tuberculosi després de les batalles de la Segona Guerra Mundial. I també, malalt de malenconia, aspira que la seva sang serveixi per a alguna cosa. Però acaba dient: «No serveix mai, si no és amb l'única finalitat de consolar-se'n, dignificar un destí que hem de patir per força». Però a Bufalino li quedaven les paraules.

Una vegada, l'escriptor búlgar Elias Canetti va fer trampa. Va dir que s'havia trobat el diari d'un escriptor molt jove, un diari escrit a l'albada de la Segona Guerra Mundial, i, impregnat de petulància, l'escriptor jove somniava que, potser, amb les seves paraules deturaria el gran desordre que s'acostava. La trampa és que, de ben segur, el jove escriptor era el mateix Elias Canetti, un escriptor profundament enamorat de les paraules.

La música, les paraules, res de tot això no atura el desordre del món. I confessar-ho avui és exposar-se al ridícul. Una temptació que va molt cara. Avui s'ha d'intentar d'escriure bé però no dir res..., encara que sempre diem alguna cosa. Avui està prohibida la malenconia o bé la disfressem amb l'eufemisme de la «depressió». És de mal gust estar deprimint: et poden treure de la feina. Però el

malencònic és un ésser que es reproduïx a cada època que no s'entén, a cada època en què el desordre es manifesta en la seva forma més cruel, més violenta. I, aleshores, compon música, o bé escriu, i gran part de les vegades no sap si riure o plorar. El que no compon música, el que no escriu, va rient i plorant, i potser llegeix Canetti, potser llegeix Bufalino, potser escolta Debussy, a les dues de la matinada, mentre ronseja, a sota, el camió de les escombraries, aquesta eixordadissa insistent que li adverteix que potser, l'endemà, hi haurà un dia nou en què els malenconiosos ja no tindran cabuda perquè el desordre del món haurà alentit la seva marxa i un grup de gent, un grup de persones, s'hauran aturat a pensar, a pensar sense témer de fer el ridícul.

Potser. (30-IX-1990)